

לכבוד

הוועדה למלחמה בעוני

באמצעות המייל: milhamabaoni@gmail.com

הנדון: תוכנית ממשלתית לצמצום העוני – מימוש הזכות למים

האגודה לזכויות האזרח בישראל מתכבדת להציג בפניכם את הדגשים שאנו רואים כמרכזיים בכל תוכנית ממשלתית לצמצום עוני בהקשר של מימוש הזכות למים. בענינו, עבודת הוועדה למלחמה בעוני יוצרת הזדמנות היסטורית להתחלת שינוי מהותי במדיניות החברתית-כלכלית שהובילו ממשלות ישראל בשלושת העשורים האחרונים ואשר הובילה לשיעורי העוני הגבוהים. אנו תקווה שהוועדה תביא לאימוצה של מדיניות אחרת: מדיניות של צמצום פערים ולא דרדרום לשיאים בינלאומיים; מדיניות של מחויבות המדינה לזכויות אזרחיה ולא הפקרתן; מדיניות של צדק חברתי ולא של הפרטה חסרת מעצורים.

אנו תקווה כי הוועדה בה אתם חברים תשים את האדם במרכז המלצותיה. ברוח הדרישה הציבורית הקיימת לשינוי, יפורט החזון באשר למחויבות המדינה כלפי כל אחד מתושביה, ויגזרו ההמלצות הנדרשות כדי להבטיח את כל זכויותיו החברתיות והכלכליות של כל אחד מאיתנו. ברור לנו כי רבים מהמלצותינו דורשות משאבים, ולעתים תקציבים רבים, אולם אנו סבורים כי השקעה זו תאפשר בטווח הארוך לצמצם את מימדי העוני ואי השוויון, להגדיל את הכנסות הפרטים, ולחסוך בהוצאות רווחה, בריאות, מערכת אכיפת החוק וכיו"ב. תפקידה המובהק של המדינה בענינו הוא לקבוע סדרי עדיפויות באופן שיממש יותר זכויות אדם, יבטיח שירותי בסיס שיאפשרו הזדמנויות שוות לכלל תושבי המדינה ואף יגביר את הסולידריות החברתית.

האגודה לזכויות האזרח בישראל מקדמת מזה שנים מדיניות חברתית-כלכלית אחרת, שמבקשת להבטיח כי לכל איש ואישה בישראל תינתן האפשרות להתקיים בכבוד, להרוויח שכר הוגן, לקבל חינוך ראוי ושירותי רפואה מתקדמים. עבודתנו בשיתוף ארגונים נוספים הביאה לשינויים משמעותיים שונים, אך לא לשינוי הכולל הנדרש. במסמך זה אנו מבקשים לחלוק מניסיונו ולהציע כמה הצעות קונקרטיות לקידום המטרות המשותפות של תושבי ישראל.

במסמך שלפניכם נציג שני נושאים מרכזיים המהווים כיום חסם למימוש הזכות למים, בעיקר של אנשים שחיים בעוני. אנו מבקשים להדגיש כי הרשימה היא חלקית ואינה כוללת את כל השינויים הנדרשים, אלא רק את אלו שאנו רואים כחסרים ביותר במסגרת עבודתנו לאורך השנים. ניירות עמדה על נושאים נוספים מטעמנו מועברים במקביל לתתי הוועדות השונות.

אנו מאמינים כי מימוש הזכויות החברתיות של יותר ויותר אנשים יאפשר להם חיים בכבוד, יביא אותם לתחושת שותפות ובעלות משותפת על העתיד ויבטיח את קיומה הדמוקרטי של ישראל לאורך זמן.

שינויי המדיניות העיקריים הנדרשים כדי לממש את הזכות למים של כלל תושבי

המדינה:

1. הורדת מחירי המים

הזכות למים היא זכות שאין בסיסית ממנה. בלי מים אין חיים, והעדר אספקה סדירה של מים לא מאפשר לקיים משק בית ומהווה סכנה חמורה לבריאות. הזכות למים מוכרת בחוק ובפסיקה כזכות יסוד, ומדינת ישראל אף התחייבה לכבד את זכותם של תושביה למים בשורה של אמנות בינלאומיות שעליהן חתמה, ובהן האמנה בדבר זכויות כלכליות חברתיות ותרבותיות והאמנה לזכויות הילד.

בשנים האחרונות חלה עלייה דרמטית בתעריפי המים לצרכנים הפרטיים, לאחר שהממשלה החליטה שהחל מ-2010 יופסק סבסוד מחיר המים, שעמד על סך של 415 מיליוני שקלים לשנה, וכל עלויות משק המים יוכנסו למחיר לצרכן, כולל עלות רכישת מים מותפלים, מפעלי פיתוח למים וביצוע הסכמים מדיניים בתחום המים עם ירדן והרשות הפלסטינית. במקביל הועברה האחריות לאספקת המים מהרשויות המקומיות לתאגידי המים והביוב (וממועצות אזוריות לספקי מים פרטיים). כתוצאה משינויים אלה, זכותם של תושבי המדינה למים נפגעה בשורה של היבטים.

עליית מחירי המים בעשרות רבות של אחוזים מאז תחילת 2010 מורגשת היטב בכיסה של כל משפחה. **משפחות מעוטות אמצעים מרגישות זאת באופן חריף יותר, ורבות מהן מתקשות לעמוד בתשלומים הגבוהים**. בעבר סייע השלטון המקומי למשפחות מעוטות אמצעים בסיוע כספי, בשמיטת חובות, בהסדרי חובות וכיו"ב, כדי שלא יגיעו למצב של ניתוק ממים. אולם מאז שהסמכות לאספקת שירותי מים וביוב עברה לתאגידי המים, סיוע סוציאלי מסוג זה כמעט ואינו מתקיים. המדיניות הממשלתית בתחום זה אינה כוללת הנחות (למעט הנחות קלות לאנשים עם מוגבלויות ולקשישים החיים בעוני), ומתירה לתאגידי המים לנתק את אספקת המים לצרכנים הצוברים חובות.

התוצאה היא שעבור משפחות החיות במצוקה כלכלית הופך חשבון המים לסיט של ממש: הקושי העצום למצוא את הכסף כדי לשלם את החשבון הגבוה; ההתמודדות עם פקידי התאגידיים, שמגלים לא פעם אטימות ונוהגים באופן משפיל; המאבק לקבל פריסת תשלומים הוגנת יחסית להכנסות המשפחה; הקושי לעמוד בה עקב ההוצאות השוטפות; הריביות הגבוהות על עיכוב בתשלום החוב; והסנקציה האיומה של ניתוק מאספקת המים.

גם משפחות ממעמד הביניים נתקלות לעתים בקשיים מול תאגידי המים: עלייה לא מוסברת בחשבון המים, חיובים שגויים, תקלות במדי המים, חיובים לא סבירים על צריכה משותפת, ומעל הכל – בירוקרטיה שקשה להתמודד עמה, ותשובות בלתי מספקות מצד התאגידיים.

כדי להחזיר את המים למעמד של זכות יסוד, ולא של מוצר צריכה אקסקלוסיבי, נדרש כי תבוטל ההחלטה על הפסקת סבסוד המים ויורדו העלויות הנלוות ממחירי המים. בכל מקרה, יש להביא לכך כי ניתן יהיה לצרוך מים ברמה המינימלית הנדרשת לקיומו של אדם במחיר סביר. נוסף על כך יש להנהיג הנחות משמעותיות לאוכלוסיות מוחלשות: מקבלי הבטחת הכנסה, משפחות חד

הוריות, אנשים עם מוגבלויות, קשישים, ניצולי שואה וכו', כפי שמקובל גם לגבי תעריפי חברת החשמל, מיסי עירייה ועוד.

בכך ניתן יהיה לאמץ את המלצתה של ועדת החקירה הממלכתית בנושא ניהול משק המים בישראל, כי "עלויות חריגות – כגון אלה שנגרמות עקב הסכמים מדיניים – לא תכוסנה בתעריפי המים. התעריפים למשקי בית יהיו מדורגים כך שתובטח לכל משפחה כמות בסיסית במחיר נמוך... אם יוחלט לכסות חלק מהעלות בתמיכה מתקציב המדינה, תקבע מועצת רשות המים את התעריפים בהתחשב בתמיכה זו" (פרק ההמלצות, עמ' כ"ז לדוח הוועדה).

2. איסור ניתוק צרכנים ממים בשל חוב כספי

העלייה החדה במחירי המים הביאה לכך שתושבים רבים אינם מסוגלים לשלם את חשבונות המים הגבוהים. המצוקה חוצה אוכלוסיות וגילים וכוללת גם משפחות ויחידים ממעמד הביניים. המצוקה קשה במיוחד בקרב משפחות ויחידים המתקיימים מהכנסה נמוכה, קשישים ואנשים בעלי מוגבלויות.

במקרים רבים שבהם מתקשים הצרכנים לשלם את חשבונות המים, מנותקת אספקת המים לבתים ללא התייחסות למצב סוציאלי חריג וללא אפשרות אמיתית להשיג על כך או לפרוס תשלומים בהתאם ליכולת הצרכן. מנתונים שאספנו על ניתוק צרכנים ממים מחלק מתאגידי מים וביוב, עולה כי עשרות אלפי צרכנים מנותקים ממים מדי שנה בשל אי תשלום חוב. זאת למרות שמבחינה משפטית ישנו ספק ביחס לחוקיות ניתוקים אלה, שכן קיים כיום חלל ביחס להסדרים בתחום זה.

חוק תאגידי מים וביוב, תשס"א-2001 קבע כי מועצת הרשות הממשלתית למים ולביוב תקבע "את המקרים והתנאים שבהם רשאית חברה להפסיק או לצמצם מתן שירותי מים וביוב לצרכן או למקרקעין", וכי תאגידי המים והביוב לא יהיו רשאים לנתק צרכנים מאספקת מים, אלא לפי כללים אלה (סעיפים 39 ו-146 לחוק). אולם עד היום, שתיים עשר שנים לאחר חקיקת החוק, טרם נקבעו כללים מטעם רשות המים לעניין זה. עתירה שהגשנו נגד חוקיות ניתוקי המים, תלויה ועומדת בבג"ץ.

מכיוון שהמים הם זכות יסוד, הנגזרת מהזכות לחיים, מהזכות לכבוד, מהזכות לבריאות ומעקרונות השוויון, ובלעדיהם ישנו חשש ממשי לפגיעה בבריאות האדם, אנו סבורים כי יש להותיר תמיד כמות מינימאלית של אספקת מים לכל אדם. לפיכך, מדיניות שתשקף את הכרת החברה בישראל בזכות היסוד למים, צריכה לאסור על ניתוק מוחלט של צרכנים מאספקת מים. על מנת להבטיח את הנגישות למים לכל אדם, נדרשת מדיניות ממשלתית, שתגובה בחקיקה, שתאסור על ניתוק או על צמצום אספקת המים לתושבים על רקע של מצוקה כלכלית.

לעמדתנו המלאה, אנא ראו: <http://www.acri.org.il/he/?p=15047>

סיכום

במסמך זה פרסנו את הצעותינו לשינויי מדיניות בתחום המים. אנו מאמינים כי חובת המדינה להבטיח לכלל תושביה זכויות אלה ברמה נאותה היא הבסיס להגשמתן של כל זכויות האדם, והביטוי להיותה של ישראל דמוקרטיה מהותית. כפי שלמדנו כולנו בישראל בעשורים האחרונים, הפקרתן של הזכויות החברתיות אינה צודקת וגם אינה עובדת.

הציבור בישראל זקוק היום יותר מתמיד להגשמת מדיניות ממלכתית הלוקחת אחריות במקום כזו הנסוגה מחובותיה, מפריטה אותן ומקצצת בהן. מדיניות שמקדמת צדק חברתי, מקדישה משאבים ציבוריים רבים ככל הניתן למתן שירותים חברתיים נאותים ועושה ללא לאות כדי להעניק לכלל תושבי המדינה שירותים חברתיים ברמה הגבוהה ביותר האפשרית. **אנו תקווה כי המלצותיכם והחלטות ממשלת ישראל שיבואו בעקבותיהן יממשו צורך זה.**

לפני סיום, נבקש להופיע בפני הוועדה כדי שנוכל להציג בפירוט את עמדתנו בנושא זה.

בברכה,

טלי ניר, עו"ד

מנהלת המחלקה לזכויות חברתיות כלכליות